

ΒΑΣΑ ΣΟΛΩΜΟΥ ΞΑΝΘΑΚΗ

Ο Θησαυρός

Νουβέλα

ΚΕΔΡΟΣ

Βάσα Σολωμού Ξανθάκη: *Ο θησαυρός*

ISBN 978-960-04-4966-2

Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διόρθωσης: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Βάσω Παπαχρήστου
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© *Βάσα Σολωμού Ξανθάκη, 2018*

© *Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2018*

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

Α΄ ΜΕΡΟΣ

...μικρές ευλαβείς προσκυνήτριες

Οι δυο Αυγούλες ήσαν εξαδέρφες πρώτου βαθμού. Και φιλενάδες αχώριστες. Η μεγαλύτερη, κατά έναν χρόνο, ήταν η Αυγούλα, μοναδική θυγατέρα του ζεύγους Γεωργίου και Βασιλικής Μαστρογιάννη ανάμεσα σε επτά αδερφούς, και η νεότερη, η Αυγή, πάλι μονάκριβο κορίτσι μέσα σε πέντε αγόρια, κόρη του Περίανδρου και της Ευτέρπης Καραμπράβα.

Ζούσαν και περιφέρονταν ως παιδούλες ελεύθερες στην ιστορική κωμόπολη των Αμπελακίων προς τα τέλη του 19ου αιώνα και λίγο προς τις αρχές του 20ού, όταν φοιτούσαν ακόμα μαθήτριες στην περιώνυμη Μανιάρειο Σχολή. Από κει κι ύστερα, μόλις δηλαδή αποφοίτησαν, η αμέριμη ελευθερία τους κόπηκε με το μαχαίρι. Ωστόσο πήγαιναν ακόμα μόνες τους χέρι χέρι, με χαμηλωμένα τα βλέφαρα σαν μικρές ευλαβείς προσκυνήτριες, στις εκκλησιές όταν λειτουργούσαν. Όχι όμως και στα πανηγύρια μόνες.

Οι δυο συγγενικές οικογένειες ανήκαν στον ισχυρό κοινωνικό και οικονομικό πυρήνα της μικρής μας πόλης και ξεχώριζαν τόσο για την εργατικότητα και προκοπή τους, όσο και για το αλληλέγγυο και φιλόανθρωπο ήθος τους, και ούτε λόγος βέβαια για την άκρα αυστηρότητά τους που αφορούσε τις ηθικές αρχές. Για την εποχή εκείνη ο καθένας ξέρει τι σήμαινε για μια «μοναχοθυγατέρα» ο όρος ηθικές αρχές. Οι δυο πατεράδες, αδερφός και γαμπρός απ' αδερφή, παρακολουθούσαν τους μικρούς θηλυκούς αγγέλους, τα κοσμήματα των σπιτιών τους, τα καμάρια τους, τις Αυγούλες, με συγκρατημένη αναπνοή, καυχώμενοι δημόσια για την παιδική τους χάρη, αλλά με μειδίαμα μισόκλειστο ώστε να μην προδίδεται η περηφάνια, караδοκώντας την ίδια στιγμή με αγωνία, για να μην πούμε και με κάποια ελεγχόμενη ανομολόγητη ζηλοτυπία προς το αναμενόμενο άγνωστο νέο αρσενικό, όταν το γλυκό φως της ήβης θα άγγιζε ουρανόπεμπτο, και δίχως την έγκρισή τους, τις απαλές παρειές των πανάκριβων κτημάτων τους.

Το σπίτι της Αυγούλας των Μαστρογιανναίων βρισκόταν στις κάτω γειτονιές της κωμόπολης, κοντά στη βρύση του Τσουκαλά, οικοδόμημα τεραστίων διαστάσεων, ένα πραγματικό εργοτάξιο, μια φάρμα όπως θα λέγαμε σήμερα, κοντολογίς ένας αυτοδύναμος ιδιωτικός οικισμός με τα εργαστήριά του, τα πηγάδια του, τους κοιτώνες, τα μαγειρεία, τα κελάρια, τους σταύλους, τους ξενώνες, τις αυλές και τα προαύλια. Αντίθε-

τα, το σπίτι της Αυγής των Καραμπραβαίων, ηπιότερης βιοτεχνικής δραστηριότητας, βρισκόταν σε αρκετή απόσταση από το πρώτο, περίπου στη μέση της κωμόπολης και μάλλον προς τα ορεινότερα ανεβάσματα, κοντά στη βρύση του Δεσπότη, και αντικρυστό με την πλάτη του προς το αρχοντικό Σουλιώτη, παλαιότερα, κατά την Ακμή δηλαδή του Συνεταιρισμού, κατοικία του άρχοντα Δροσινού.

Κι αν θέλουμε να θέσουμε το ερώτημα, πώς πορεύτηκαν οι δυο εξαδέρφες όταν έπεσε στα κεφάλια τους, λόγω δωδεκαετούς σωματικής ενηλικίωσης, το μαχαίρι της πατρικής αυστηρότητας, τι έγινε δηλαδή, διαλύθηκε ακαριαία και η φιλία τους, η απάντηση πολύ απέχει απ' την απαισιόδοξη εκδοχή. Γιατί είναι γνωστή, στους απογόνους τουλάχιστον και των δύο οικογενειών, η σθεναρή επανάσταση των δύο δωδεκάχρονων κοριτσιών. Ύψωσαν ανάστημα και με τίποτα δεν επέτρεψαν τον άγριο χωρισμό. Και σ' εμάς επίσης είναι γνωστό πως οι δίκαιες επαναστάσεις σπάνια αποτυχαίνουν. Αγνοούμε βέβαια τις λεπτομέρειες. Έχουμε παρά ταύτα πεντακάθαρη την περιγραφή της εικόνας: επτά αδερφοί Μαστρογιανναίοι, ξεκινώντας απ' τον κάτω μαχαλά της βρύσης του Τσουκαλά, να συνοδεύουν την Αυγούλα τους κουβαλώντας στους ώμους καλάθια και μποχτοσάδες και πανέρια με φρούτα και άλλα αγαθά, μέχρι το σπίτι της Αυγής, κοντά στη βρύση του Δεσπότη, με προοπτική συμφωνημένη να

περάσουν μαζί οι δυο φιλενάδες τουλάχιστον για μιαν ολόκληρη εβδομάδα· και το παρόμοιο, πέντε αδερφοί Καραμπραβαίοι να συνοδεύουν τη δική τους Αυγή μέχρι το εργοτάξιο των Μαστρογιανναίων, κοντά στη βρύση του Τσουκαλά, φορτωμένοι με τα χρειώδη της αδερφής τους κι επιπλέον με δώρα διάφορα, όπως και τρόφιμα, τα εκλεκτότερα της παραγωγής τους. Θρύλος έγινε στη μικρή μας πόλη η τέτοιας χαρούμενης μορφής λύση του προβλήματος των συναντήσεων των δύο εξαδερφών. Όστε, καθόλου δεν κόπηκε με το μαχαίρι η ατίμητη φιλία τους.

...μοναδικά τιμαφή

Έτσι ζούσαν οι δυο Αυγούλες επί μια πενταετία περίπου, εν σκέπη και προστασία, αναμένοντας το μέγιστο γεγονός του βίου τους, τον γάμο, που τον έτρεμαν από φόβο για το άγνωστο, και ταυτόχρονα από αγαλλίαση, πάλι για το άγνωστο, επιθυμητό όμως ταξίδι. Εν τω μεταξύ, επειδή ήσαν ακόμα μικρά παρθενικά πλάσματα, άφηναν τους εαυτούς τους σε ασυγκράτητα κύματα γέλιων και αστεϊσμών και αστείρευτων φαντασιών – ξεκαρδίζονταν με το τίποτα! – αναλογιζόμενες όχι το μέγιστο γεγονός, το φοβερό και περιδεές, παρά το κοντινότερο, το παιγνιώδες και τρυφερό, το αμέσως δηλαδή επόμενο χειροπιαστό ταξίδι, το να βρεθούν για μια εβδομάδα πάλι μαζί πλάι πλάι στο σπίτι της μιας ή της άλλης, απολαμβάνοντας καθ' οδόν σαν πριγκίπισσες, διάδοχοι οικιακών θρόνων, τη συνοδεία των υπηκόων αδερφών, που τις περιστοίχιζαν με κοσμιότητα αλλά και με βόμβο εξαιτίας της βαρυντονίας της αντρικής φωνής τους.

Οι δυο Αυγούλες, καθισμένες η μία απέναντι στην άλλη στα προσεκτικά τακτοποιημένα κρεβάτια τους ή σε καρέκλες, σε ξεχωριστό οπωσδήποτε γι' αυτές δωμάτιο, κεντούσαν τα προικιά τους. Σχεδιάζαν κατ' αρχάς τα ποθητά θέματα, ύστερα τα μετέφεραν σε υφάσματα κατάλληλα και στο τέλος, με τη βελόνα υψωμένη, επιδίδονταν σε αχαλίνωτους χρωματισμούς και παραλλαγές και αυθαιρεσίες. Η Αυγούλα μάλιστα του κάτω μαχαλά της βρύσης του Τσουκαλά, αν και μεγαλύτερη, ενθουσιώδης και προικισμένη πλουσιοπάροχα με φαντασιόπληκτες ιδέες, μετέτρεπε μεταξύ των άλλων σύμφωνα τα άνθη των κεντημάτων της σε τριαντάφυλλα, υπόλευκα και κατακόκκινα και κίτρινα και όλων των μεγεθών, φροντίζοντας να εξαφανίζει από προσώπου απλής θέασης τον οπλισμό τους, δηλαδή τα αγκάθια. Η Αυγή, αντίθετα, ολιγομίλητη και συγκρατημένη, συμπεριφερόταν ηπιότερα σαν να ήταν αυτή η μεγαλύτερη. Κουνούσε το κεφάλι της και έλεγε: «Τα αγκάθια στα τριαντάφυλλα είναι σαν τα δόντια του λιονταριού. Αν του βγάλεις του λιονταριού τα δόντια, τι λιοντάρι είναι;» Και η Αυγούλα γελώντας: «Και πώς θα ιδώ εγώ λιοντάρι με δόντια για να το κεντήσω; Θα του τα βγάλω!» Η Αυγή, κατά κανόνα σιωπηλός τύπος, ηγετικός παρ' όλα αυτά στο βάθος, υποτασσόταν με συγκατάβαση, νικημένη ως έναν βαθμό απ' την ενθουσιώδη γοητεία της εξαδέρφης της, και αντέγραφε εκούσα άκουσα τους νεωτερισμούς της. Η Αυγούλα

τότε για να διασκεδάσει το πράγμα, διαβλέποντας τις υπόγειες αντιρρήσεις της άλλης, άρχισε να τραγουδάει «το τριανταφυλλάκι» του Σούμπερτ – τραγουδάκι που της το είχε μάθει ο μελομανής αδερφός της Αστέριος –, του οποίου τον σκοπό αμέσως έπαιρνε και η άλλη. Έτσι, όλα τα έργα των χεριών τους ήσαν σχεδόν όμοια και όμοια τραγουδισμένα. Μ' αυτόν τον τρόπο βίωναν την πρώτη νεότητά τους, πάντοτε εν σκέπη και προστασία.

Και αναρωτιέται κανείς, τόση προστασία, τόσο άγχος τιμής, τέτοιο τείχος άρρηκτο γονιών ισχυρών, τόσο πλήθος γενναίων αφοσιωμένων αδερφών να προμάχονται, περιβάλλοντας ως άγγελοι φύλακες τα ζωντανά μοναδικά τιμαφή των οικιών τους, αναρωτιέται, είναι δυνατόν μια τέτοια χαϊδεμένη προστασία να συνοδέψει μέχρι τέλους τις ζωές των τέκνων μιας οικογένειας;

Η Αυγούλα, από τον κάτω μαχαλά των Μαστρογιανναίων, στη θύμηση της τρελής φρικίασης πάνω στην κούνια από χοντρό σχοινί περασμένο σε ψηλό στιβαρό πλατανόκλαδο δέντρου γιγαντιαίου σε μία απ' τις αυλές του σπιτιού τους και της χαρούμενης κραυγής της προς τον υποκινητή της αιώρησης «ακόμα πιο ψηλά, ακόμα πιο ψηλά», ομολογούσε αργότερα: «Δεν θα τα έβγαζα πέρα, αν δεν είχα αυτά τα παιδικά χρόνια...», αλλά και η Αυγή, αν και περισσότερο ρεαλίστρια, το ίδιο περίπου έλεγε: «Σκέφτομαι με αγάπη την πατρική μου οικογένεια και την ευγνωμονώ για τα ωραία εκείνα

πρώτα χρόνια, αλλ' η δική μου τιμή κι ο δικός μου κόσμος ήταν αλλού».

Ήταν η Αυγή τελικά, η μικρότερη, του Περιάνδρου και της Ευτέρπης, η Αυγή των Καραμπραβαίων η μοναχοθυγατέρα, που με τον γάμο της αποχώρησε πρώτη. Ξενητεύτηκε μακριά απ' την εξαδέρφη της Αυγούλα, που κι αυτή λίγο αργότερα παντρεύτηκε αλλά μέσα στην ίδια την κοινότητα των Αμπελακίων. Το άκρο άωτον – κι απ' τις πιο προκλητικές συμπτώσεις – πήρε σύζυγο έναν απ' τους γιους του αντικρυνού των Καραμπραβαίων αρχοντικού Δροσινού, σήμερα κατοικία Σόλωνος Σουλιώτη. Τόση ακαρδοσύνη του Παλαιού των Ημερών οπού παράβλεψε την ευλογημένη ισχύ της αδιάρρηκτης ανθρώπινης συνύπαρξης! Τι απογοήτευση! Η φωλιά των παιδικών αστεϊσμών, των εφηβικών αναστατώσεων, το σπίτι της εξαδερφούλας Αυγής των Καραμπραβαίων, αν και εξακολουθούσε να βουϊζει απέναντι, αν και ανοιγόκλεινε με πάταγο θύρες και εξώθυρες, αν και έσφυζε από ζωή νέων οικογενειών τώρα, η ίδια όμως η Αυγούλα το κοιτούσε και της φαινόταν έρημο, αφού η παρουσία εκείνης, της Αυγής, της ολιγομίλητης και συγκρατημένης και τόσο νοσταλγικής φίλης, έλειπε.

«Ο δικός μου θησαυρός»

Την Αυγή, την ξενιτεμένη, δεν τη γνώρισα ποτέ. Την Αυγούλα όμως όχι μόνο τη γνώρισα, σε μεγάλη βέβαια ηλικία, μα και συναγελάστηκα μαζί της και έκαμα χρήση των συμβουλών της ωριμότητάς της, αρχίζοντας από συνταγές φαγητών κατά τα πρώτα χρόνια της έγγαμης ζωής μου μέχρι που αργότερα να ζητώ τη γνώμη της, όποτε βρισκόμουν μπροστά σε δυσχερή ηθικά διλήμματα, και να μαθαίνω από κείνη πώς να τα αντιμετωπίζω.

Η Αυγούλα εξάλλου ήταν η μητέρα της Ευαγγελινής, του έκτου και τελευταίου παιδιού της, με την οποία Ευαγγελινή – μεγαλύτερή μου κατά μία δεκαετία – συνδέθηκα βαθιά μαζί της με βάση την παιδεία και το αγαθό, ώστε εντέλει κάποια στιγμή να συμπέσουμε αρμονικά πορευόμενες ως ομοπάτριες ψυχές των Αμπελακίων· ωφελημένες και οι δυο, με τον τρόπο της η καθεμία, εγώ η νεότερη προπαντός, καθώς εκεί-

νη, η Ευαγγελινή, κατόρθωνε να μου κάνει σαφή τα ασαφή τότε κατά τη νεότητά μου λεγόμενα και να δίνει κάθε φορά αναψυχή στα πράγματα, όπου έπρεπε, με πειστικότητα και ήπιο τόνο.

Ένα μόνον απόφθεγμα της δεν καταλάβαινα. Σε κάποιες κορυφώσεις συζητήσεών μας ξαφνικά έριχνε τη φράση «αυτός είναι ο δικός μου θησαυρός». Η Ευαγγελινή είχε σπουδάσει την Αρχαιολογία και, καθώς ποτέ δεν την άσκησε σαν επάγγελμα – όπως και οι περισσότεροι Έλληνες που τη σπούδασαν –, παρέκαμψε τη λατρεία που είχε στην επιστήμη αυτή, αρκούμενη στη δόξα μόνο και στην απόλαυση των τεσσάρων ετών των λαμπρών σπουδών της, με δασκάλους τους σημαντικότερους τότε αρχαιολόγους της επικράτειας, τον Μαρινάτο, τον Ορλάνδο, τον Μυλωνά, τον Ζακυνθινό, τον Βλάχο και άλλους ιστορικούς, και στράφηκε για λόγους καθαρά βιοποριστικούς προς τα φιλολογικά μαθήματα στη Μέση Εκπαίδευση, εξ ου και μια από τις μαθήτριάς της εγώ.

Επόμενο λοιπόν ήταν, όταν γινόταν λόγος για αρχαιολογικά ευρήματα ή για τη φτώχεια, για να μην την πούμε μιζέρια, του Υπουργείου Πολιτισμού, που θα μπορούσε να περιβάλλει αυτή την υπόθεση αλλιώς, ως αμύθητη προίκα της πατρίδας μας, επόμενο ήταν η Ευαγγελινή να ξεσπαθώνει ως λάτρης με τέτοιο ζήλο περί θησαυρών. Εννοείται αρχαιολογικών! Αλλά γιατί ο δικός «της» θησαυρός; Ποιο μυστήριο έκρυβε ο

θαυμαστικός και συνάμα αινιγματικός τόνος; Βέβαια ο αφορισμός «ο δικός μου θησαυρός» ερχόταν και επανερχόταν και σε άλλες περιστάσεις με μεταφορική έννοια. Και, αλήθεια, και ποιος δεν αναλογίζεται και δεν σπεύδει να ξεχωρίσει, όταν η φράση ακουμπάει στις μύχιες σκέψεις του γύρω απ' τον προσωπικό του βίο, τον έναν και μοναδικό «δικό του θησαυρό»; γιατί, «οὐ ἔστιν ἡμῖν ὁ θησαυρός, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά ἡμῶν».

Παρ' όλα αυτά, γνωρίζοντας σε βάθος την Ευαγγελινή, είχα τη βεβαιότητα ότι, αν και περιέφερε την περιώνυμη φράση σε παραβολές ποικίλες και μεταφορές, η ίδια ξεκινούσε από έναν και μόνον «Θησαυρό», και μάλιστα αρχαιολογικό. Με ποιον όμως τρόπο να εκμαιεύσω την αλήθεια; Ο σεβασμός μαθητή προς δάσκαλο απαιτεί όρια· γι' αυτό άλλωστε και η σχέση αυτή, η υψηλότερη πνευματική, όταν υπάρχει, ευδοκίμει. Εντούτοις, η απορία με έτρωγε: ποιος ο δικός της θησαυρός;

Πέρασαν δεκαετίες, εν τω μεταξύ κυλώντας σαν ορμητικοί χείμαρροι. Έτσι που και οι σχέσεις μας, απ' τη δική μου πλευρά αλλά κι από κείνη της Ευαγγελινής, μέρα με την ημέρα απόκτησαν κάποια οικειότητα. Είχαμε τώρα και οι δυο οικογένειες και παιδιά, εκείνη μάλιστα σαν μεγαλύτερη και εγγόνια. Και πάνω απ' όλα περνούσαμε τους θερινούς μήνες και τις Μεγάλες Γιορτές του χρόνου μαζί στα Αμπελάκια, στη γλυκύτερη ιδιαίτερη πατρίδα και των δυονών μας.